

Kap 9 : ”1959/66 – Nordens Hellas”

CGs betyg från Broms var medelmåttiga. Han fick extralektioner av en informator, adjunkt Lars Ternér, som förut undervisat något på Broms skola, men det räckte inte för att komma in på t ex Norra Latin eller Östra Real där flera av hans klasskamrater skulle fortsätta.¹ Hans slutbetyg blev A i gymnastik och slöjd; AB i muntlig engelska, historia, geografi och matematik; B+ i välskrivning; Ba i övriga ämnen. Det var en besvikelse för hans mor.

Uppfostringsrådet diskuterade vilka alternativ som kvarstod: (1) Murray & Ekelund ville att CG skulle fortsätta på Lundsbergs internatskola enligt Edmunds egna önskemål. Denne hade ju förhandsanmält CG dit. (2) Rosén föredrog internatskolan Sigtuna Humanistiska läroverk som var en i hans tycke bättre skola. Både Edmund och prins Bertil som gått på Lundsberg hade tvingats ta studenten som privatister eftersom de inte fick adekvat hjälp där för sin dyslexi. (3) Sibylla & Ingrid Björnberg ville ha två år fortsatt slottsskola och att CG därefter skulle söka till ett Stockholmsgymnasium och återförenas med sina gamla klasskamrater.^{2,3,4} Diskussionerna slutade med att Sibylla fick välja mellan Sigtuna och Lundsberg. Hon skall ha intervjuat flera elever i sin bekantskapskrets och fastnat för Sigtuna Humanistiska Läroverk på grund av dess ”moderna pedagogik”.⁵ Exakt vad som föll utslaget är dock inte känt. Kanske att Sigtuna låg närmare.

Uppfostringsrådet diskuterade även valet av gymnasieskola. Förslaget var att CG skulle gå latinlinjen på något innerstadsgymnasium. CG ville fortsätta på Sigtuna och protesterade att han på grund av dyslexin inte kunde belastas med ytterligare ett språk.⁶ Det blev Sigtuna Hum: reallinjens sociala gren.

Sigtuna Hums ”rätta natur” diskuterades ända in på CGs 50-årsdag. Anledningen tycks vara att skolan i efterhand upphöjdes till CGs demokratiska alibi men att rapporteringen därifrån varit så mager och tillrättalagd att det inte gått att avgöra om stället varit det demokratiska miniatyrssamhälle som skolan själv påstod eller om det varit ett segregerat överklassreservat med kamratuppfostran och mobbning – något liknande Lundsberg. 2001 utkom en bok om skolans historia ”Vision och verklighet”⁷ utan att frågeställningen nämnvärt klarnade. Det var mycket tal om det praktiska – inte fullt så mycket om värdegrunden, pedagogiken och fakta på marken. Jag gör ett försök att reda ut saken.

Sigtunastiftelsens Humanistiska Läroverk (SHL) där CG gick existerade 1926-1980 då det slogs ihop med den närbelägna Sigtunaskolan (SS) till Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket (SSHL). Humanisten som den kallades av eleverna var en starkt ideologisk skola med en värdegrund baserad på en 150-årig ”nyhumanism” från Tegnér's dagar: ”En obruten tro på människans frihet inom förnuftets sfär, på hennes möjligheter att härligt förverkliga sig själv, ja, att dana av sitt liv ett personlighetens konstverk. En förvissning om människans samhörighet med en ideell, ja en gudomlig livsform.”⁸ Denna livsåskådning, då förknippad

¹ Bruno Mylén. Han läser extra för att bli bra kung. Året Runt, 1958:53.

² Expressen, 1946-07-05.

³ Året Runt, 1959:1.

⁴ Expressen, 1959-05-12.

⁵ Michael Jägerblom. Nu får han inte vara Tjabbe längre. Vecko Revyn, 1966:15.

⁶ Margareta Norée. Kronprinsen kung i Sigtuna. Svensk Damtidning, 1963:44.

⁷ Gunnar Henriksson & Sune Askaner. Vision och verklighet : Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk 1926-1980. 2001.

⁸ Manfred Björkquist. Kämpande humanism. Tal vid SHL's 25-årsjubileum 1951. I: Sigtunastiftelsens Humanistiska Läroverk : Minnesskrift vid 50-årsjubiléet. 1976, s 7-10.

med en överklassutbildning, framskyntar stundtals i CGs uttalanden. CG blir illa berörd av människor som förnedras eller förnedrar sig. Sigtuna Hums humanism påstods välvilligt vara kristen men det förefaller en överdrift. Skolans ”nationalsång” var Lars-Erik Larssons ”Förklädd Gud” med text av Hjalmar Gullberg. Texten handlade om den grekiske guden Apollon som blev dömd att under ett år vistas bland människor. En passande referens till skolans ideal av nordiskt Hellas men självförgudning har aldrig varit kristet.

Skolans pedagogik får man ana sig till. Rektor 1948-1965 var fil dr Arne Munthe. Munthe uttryckte sig 1955 så här: ”Egentligen är det fel att säga att skolans uppgift är att forma människor. En ung människa skall forma sig själv under intryck av de impulser, som möter henne i en god miljö. Vad som till att börja med måste vara tvång och yttre regler skall så småningom bli självdisciplin under ansvar.”⁹ I praktiken innebar detta ett sorts skalförsvar mot omvärlden – hård styrning av inkommande information och en (över)organiserad vardag. CG mindes med löje skoltidningens motto ”Vår lilla värld”.¹⁰ Svårt att upprätthålla dock. Vad gäller t ex TV visades i början endast utvalda program i aulan. Omkring 1965 hade flertalet elevhem egen TV eftersom husfäder & husmödrar skaffat eget. Vad gäller fritidsaktiviteterna och skolandan fanns det enstaka motståndsfickor. De som kom sent till skolan hade svårt att vänja sig och kände sig som om de blev garrotterade.

Det fanns en stark rivalitet med internatskolan Lundsberg. 1962 gjorde redaktörerna för skoltidningen Lundsbergaren ett två dagar långt studiebesök och sammanfattade sina intryck som att Lundsberg hade ett militärt system där man för varje klass steg i graderna – och något umgänge över klassgränserna förekom inte. I Sigtuna var det tvärtom så att om man inte var lärare spelade det ingen roll vem man var – en bätt var lika mycket värd som en 4:e-ringare och de t o m umgicks. De skilda systemen innebar skilda pedagogiker. På Lundsberg förutsattes de yngre under fritiden lära sig av de äldre – lärarna höll sig till klassrummet. På Sigtuna var det ett system av ständigt närvarande husfäder, husmödrar och mentorer – ställföreträdande föräldrar.¹¹ CG har senare använt ett liknande argument om hur demokratisk han själv är – om man inte är kunglig spelar det ingen roll vem man är – miljonär eller proletär.

Eftersom det faktiskt har funnits liknande idéer i det antika Grekland – eleven skall leva i ett intensivt intellektuellt beroende av sin mentor – det talades t o m om ett sexuellt förhållande mellan de två – bestod skolans grekiska arv inte bara av joniska pelare. Lundsbergarna tyckte det var slående hur besatta Humanisterna var av sina lärare. Så var det inte alls hos dem. Konkurrensen får nog tolkas i det ljuset. Atén kämpade mot Sparta.

Elevunderlaget till Sigtuna var blandat ”interner” (barn från rika hem som skulle lära känna varandra, barn till utlandsstationerade diplomater, industritjänstemän och missionärer och barn från norrländska glesorter som saknade gymnasium) och ”externer” från den omgivande landsbygden. Höstterminen 1965 var det 228 pojkar och 182 flickor. Cirka 60 procent av eleverna var barn till utlandssvenskar. En femtedel av eleverna gick på stipendier. Det var en bred social rekrytering men något kommunistfäste var det inte. Det finns tre politiska attitydmätningar av skolans elever från 1961, 1962 & 1973. Andelen borgerliga av de som svarade var 92 %, 87 % & 77 %. Oavsett skolans officiella ideologi höll eleverna mycket noggrant reda på varandras bakgrund. De med adlig bakgrund försökte rida på det men

⁹ Gunnar Henriksson & Sune Askaner. Vision och verklighet : Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk 1926-1980. 2001, s 201.

¹⁰ Malin Ekmark. Kungen: Har inga planer på att pensionera mig. TT & Metro, 2016-04-29.

¹¹ Gustaf von Blixen-Finecke & Melcher Claësson. Vi ser på S.H.L. Lundsbergaren, 1962:5.

”grevespelet” som det kallades var illa sett. En skildring från ht 1973 beskriver det som att: ”I matsalen placerades vi i rangordning efter adelskalendern. Vi som hade vanligt blod i ådrorna satt längst bak.”¹² En sådan adelsdominans har inte gått att bekräfta men det var 2-3 elever i varje klass. CGs bordskamrater i 3:e ring – kompishovet – var hans klasskamrater Lars Littke, Fredrik Palmstierna, Carl Banér, Dick von Horn & 2:e ringaren Douglas von Sydow.¹³

Thomas Sjöberg intervjuade tre av CGs klasskamrater: Anders Gruffman, Per Kollberg & Cathrine Hedborg. Gruffman påstod att skolans ledning motarbetade all särbehandling av CG men att det fanns ett inverterat snobberi: ”[Kronprinsen] behandlades som vem som helst, och att de – kamraterna – var stolta över det.” Vidare påstod han att CG föredrog att umgås med de som kom ur enkla sociala förhållanden men det har inte gått att verifiera. Det var status att umgås med honom men CG undvek de som alltför uppenbart bara var intresserade av att sola sig i hans sociala position. Kollberg påtalade CGs låga profil och att han alltid omgavs av ett kompishov som skyddade honom mot alltför närgångna människor. Hedborg påtalade att det var en fjäder i hatten bland flickorna att dansa med just CG.

*

Gustaf VI och prins Bertil åkte november 1958 ut och inspekterade Sigtuna Hum som utföll till deras belåtenhet. Sibylla och CG åkte i början av maj nästa år ut i moderns svarta Jaguar för att även de besiktiga skolan. Skolpersonalen instruerades om att CG skulle uppfostras som en helt vanlig svensk pojke. Detta övervakades av ett skolråd bestående av rektor Arne Munthe, prinsessan Sibylla och CGs elevhems- & klassföreståndare. Det talas om ytterligare en hovrepresentant – möjligen avses förre riksmarskalken Birger Ekeberg som fram till 1962 var ordf i Sigtuna Hums styrelse. Namnet på skolan till trots skulle CG inte gå en humanistisk utbildning utan först 3 år realskola och sedan 4 år realgymnasium. Genom att han började i 2:5 i stället för 3:5 av realskolan skulle han även i praktiken gå om en klass.

Dagen för skolstarten, måndagen den 31 augusti 1959, hade CG klar separationsångest. Han kom in till sin barnjungfru Ingrid Björnberg klockan halv sju på morgonen och följde henne därefter i hämlarna vart hon gick ända till dess det var dags. Klockan 14 körde Sibylla ut honom till uppropet. Vid framkomsten omringades han av 60 ivriga pressfotografer. CG tog på sig skoluniformen med vinröd blazer, grå byxor, svart slips och vit skjorta. Han föreföll oberörd av uppståndelsen. Klassföreståndaren Olof Storm, ämneskombinationen kristendom och fysik, ”motor-Jesus”, tog emot elever och föräldrar och ledde dem till elevhemmet ”Aludden” där de välkomnades av husmor fröken Margareta Svinhufvud och husfar fil mag Torbjörn Pedersen. På Aludden bodde 18 pojkar i två-, tre- och fyrmansrum. CG fick ett tvåmansrum som han delade med Carl Johan Smith. Han packade upp sin medhavda bästa Nalle och placerade den i sängen. Han hade även med sig thé, två karamellburkar, väckarklocka, böcker m m.

Rutinen var att ”batten” väcktes 7:45 och 8:15 var det frukost med varm choklad och bullar. Det fanns inga skolklockor utan eleverna fick själva hålla reda på tiderna. Eleverna måste läsa läxor på bestämda tider, inte springa ute om kvällarna, ligga i säng vid 20:45 och 21:15 skall det vara tyst. Fickpengen var ungefär 10 kr/mån. ”Kanske blev det redan första kvällen några sagor – om prinsar och troll – så som det är tradition att de berättas före sängdags inne hos någon av de ’ställföreträdande’ föräldrarna.” Skolledningen förväntade sig en anstormning av nyfikna varför Aludden omgivits med ett staket. I onödan visade det sig. CG var länge en udda och isolerad nykomling. ”Carl Gustaf gjorde ett nästan patetiskt intryck när han kom, en

¹² Elisabeth Tydin. [Sigtunaskolan ht 1973.] Arbetarebladet, 1991-12-16.

¹³ Bert Miller. Kronprinsen i plugget. Hemmets veckotidning, 1965:5.

spänd, skygg 13-åring som hade svårt att få kontakt med jämnåriga innan han lärt känna dem väl.”¹⁴ – ”Kronprinsen hade taggarna ute. Han förväntade sig i början att som prins ha någon sorts särställning. Eleverna på Aludden – en väldigt heterogen grupp utlandssvenska elever – tog avstånd från det.”¹⁵ – En jämnårig: ”Mitt första minne av honom från skolan är hur han kommer springande nerför en backe och brummar med munnen och gasar med händerna och låtsas att han sitter på en moped. Jag höll på att dö. Så himla urbattigt!”¹⁶

”Bästisen” blev klasskamraten Carl Banér som delade CGs naturintresse och de var ofta ute och strosade i omgivningarna. T ex hittade de i juni 1960 en övergiven måsunge på ett skär som fick bli en tillfällig rumskamrat. Både blev passionerade fågelfotografer. De kunde ofta ses i Erikssundstrakten en halvmil utanför Sigtuna där det fanns gott om fotoobjekt. Senare var det arkeologiska utgrävningar. Carl Johan Smith gick klassen över CG och bytte skola när han började gymnasiet.

CG hade liksom resten av eleverna hemreselov en gång i månaden. Dessemellan fick han besök av Sibylla med någon av systrarna i släptåg och ibland av prins Bertil. Sibylla brukade den första tiden komma oanmäld ett par gånger i veckan. De tog en promenad i Sigtuna med omgivningar som avslutades vid korvkiosken. Var det något speciellt så ringde han. Under gymnasietiden kom Sibylla 2-3 gånger om året vid terminens början och slut. Stadshotellet var normalt förbjudet område men anhöriga fick bjuda på måltid där. CG lät sig väl smaka. Han kände sig ensam under hembesöken. Syster Christina tyckte så synd om honom att hon t o m inställde operabesök för att göra honom sällskap på västernfilmer. Var hon bortbjuden tog hon med CG som extra gäst.

Efter ett år flyttade CG till elevhemmet ”Herrgården” där han resten av realskolan delade rum med Carl Banér. Antingen hade han vantrivts med att vara ”en pojke bland andra pojkar” eller var det något med hans husfar som enligt flera vittnesmål låg i konflikt med sina elever. ”Första året på Sigtuna var jobbigt eftersom de äldre eleverna hade högre status och bättre ställning i skolan. Samtidigt innebar det större frihet och färre regler. Jag kunde plötsligt ge mig ut och cykla eller ta en promenad. [Jag] fick ordningsregler och studiero. Det var tufft på många sätt men nyttigt.”¹⁷ Den oroliga miljön på Aludden gjorde att CG och ytterligare en nykomling fick läsa sina läxor hos en pensionerad lärarinna nere i Sigtuna – Elisabeth Eriksson – i stället för på elevhemmet.

Därefter skrevs det under flera år ingenting om CGs skolgång. Det som skrevs handlade om sommarloven och fritiden.

*

Sommaren 1962 konfirmerades CG i Borgholms kyrka efter fem veckors intensivläsning. Kyrkoherden påstod CG ”var en trevlig, intresserad elev med mogna reflexioner”.¹⁸ Pedagogiken var att låta konfirmanderna illustrera bibeltexter med teckningar. I förhöret användes teckningarna som demonstrationsobjekt. Efteråt fick alla en bibel med ett gemensamt tänkespråk och ett som de själva valt. CGs var ”Onda människor förstår icke vad

¹⁴ Michael Jägerblom. Nu får han inte vara Tjabbe längre. Vecko Revyn, 1966:15. [Intervju med CGs gymnastiklärare Bo Gärtze.]

¹⁵ Intervju med CGs gymnastiklärare Bo Gärtze. I: Kungen 50 år - Ur svenska hjärtans djup. TV4, 1996-04-27.

¹⁶ Cecilia Hagen. Från batt till kung - som över en natt. Expressen, 1993-09-16.

¹⁷ Lena Björk. Lillprinsen har blivit stor. ICA-kuriren, 1996:18. [Baserad på en intervju med kung Carl Gustaf.]

¹⁸ Vecko Journalen, 1962:30.

rätt är, men de som söka Herren förstå allt.”¹⁹ Det varade i två timmar. Tio tusen människor var församlade utanför kyrkan. När de kom ut lät sig CG fotograferas. Sibylla skjutsade hem honom i en nyinköpt silvergrå Jaguar till Solliden där den närmaste släkten var samlad. Det vore trevligt att här säga att CG tagit intryck av undervisningen men det finns inga som helst tecken på att han har en religion. I det avseendet liknar han sin far och farfar.

Efter konfirmationen började han fundera över vad som egentligen krävdes av honom i skolväg: ”Bildning är på många sätt en produkt av den miljö man lever i”, läste han upp för mig [prinsessan Birgitta] och fortsatte: ”I min miljö är det inte särskilt viktigt att veta vad ett kilo lax kostar. Men det är absolut nödvändigt att förstå de människor som måste tänka på priset när de köper lax.”²⁰ Det låter som sensmoralen i Mark Twains bok ”Prinsen och tiggarpojken” : Att det är nyttigt att veta hur undersåtarna har det. Det är dock tveksamt om den kunskapen har gjort CG som alla vi andra. Det är svårt att vara kung och undersäte samtidigt. För att fortsätta bokspåret förefaller annat i CGs uppfostran som hämtat från Rudyard Kiplings bok ”Havets hjältar” där den ohängde miljonärsslyngeln Harvey Cheyne genom hårt arbete och goda exempel blir en ansvarskännande medborgare.

*

I gymnasiet hade han ett eget spartanskt möblerat rum i övervåningen på ”Herrgården”: Säng, stol, byrå, skrivbord, lampa och en mattstump. På väggarna hängde bilder av olika racerbilar. På skrivbordet stod fotografier av mamma Sibylla och syster Margaretha. Senare tillkom en bandspelare.

Schemat ring 1-2 var att väckarklockan ringde kl 7. Om man inte omedelbart steg upp purrades man av två härtill utsedda elever. Man gjorde morgontoalettt och bäddade sängen. Kl 7:20 var det första frukost (choklad och bulle). 12 minuter i åtta var det morgonbön. Kl 8 började lektionerna. 10:40-11:30 var det andra frukost (filmjolk, gröt, varmrätt, smör, bröd och mjölk). Lektionerna fortsatte till kl 15. Då serverades middag (huvudmålet). Två husjungfrur serverade. När dessa var lediga ryckte två äldre pojkar in. Matsalsborden hade namn. CGs bord hette ”Kronprinsen”. Man åt klassvis. Efter maten var det ledigt fram till kl 17:30 och sedan obligatorisk läxläsning fram till kl 19:30 då det serverades kvällsmat (kvällsmacka). Kl 22 var det sängdags. Söndagar var det sov morgon till kl 9. Det finns en svårtolkad anekdot:

När läxläsningen började fick en av de yngre eleverna gå runt med en läxläsningsskål, en apelsin eller banan för att få upp blodsockret. I praktiken fungerade det inte riktigt så att man läste läxorna då, men det var tanken. De flesta tittade raskt om det fanns några bruna fläckar på frukten och så valde man en annan. Men kronprinsen, som han var då, var nästan unik i detta att han alltid bara stack ner handen och tog. Han valde aldrig.²¹

På håltimmar och på fritiden var CG och vänner ofta inne i Sigtuna och besökte bokhandeln, skivaffären, konditoriet, de två grillbarerna och gottkiosken. Traktens raggare var mycket välvilliga och de fick sitta i deras bilar. I ring 3-4 fick man vara ute ytterligare en halvtimme

¹⁹ Lena Engfeldt. Kronprinsens konfirmation. Kyrklig familjehögtid. Svensk Damtidning, 1962:32.

²⁰ Prinsessan Birgitta von Hohenzollern & Fred König. Prinsessan Birgitta. Min egen väg. En memoarbok. Albert Bonniers förlag, 1997.

²¹ Susanna Popova. Överklass. En bok om klass och identitet. Lind & Co, 2008.

till 9:15, lördagskvällar besöka stadens biograf och plugga hur länge man ville. Man fick även möblera med egna möbler. CG installerade en läderfåtölj av märket Safari.

Husmor ring 1-2 var Sonja Berg och husfar Sven "Bull" Lindestad (1928-2002). Lindestad var lärare i tyska och spanska – han behärskade även engelska, franska och portugisiska – och övervakade mot betalning CGs läxläsning och gav studieråd. Han var allmänt osmidig men han och Sibylla kom bra överens. I Lindestads nekrolog framhävs att "han gjorde sitt yttersta för att prinsen skulle få leva ett så långt möjligt naturligt och ostört pojkliv"²² vilket får mig att tro att det inte var någon självklarhet. Liksom på Broms höll CG lägsta möjliga profil eftersom han upptäckt att det var enklast så. Omgivningens reaktioner gick aldrig att förutse. CG och några kamrater ville t ex dryga ut veckopengen genom att samla tomflaskor. När CG dök upp kände sig vissa husmödrar tvungna att ge honom sina tomflaskor fastän de inte ville. Efteråt klagade de hos rektor Munthe om saken som kontaktade Sibylla. CG fick en uppsträckning och flaskorna lämnades tillbaka.²³ En annan episod var när CG olovandes gjorde något på en cykelverkstad och ägaren sade till honom på skarpen. CG bad om ursäkt. Sedan upptäckte ägaren vem han var och bad så mycket om ursäkt han också. Sådana episoder berörde alltid CG illa. De var omöjliga för honom att hantera.

Husmor ring 3-4 var Karin Forslund och husfar flyglöjtnant Fredrik Peyron (1938-2007).²⁴ Peyron var inte lärare men handledde eleverna i "livskunskap": "I denna fostran för ett liv i vuxenvärlden använde han bl a uppskattade seglingsutflykter i sin Mälar-22:a med långa diskussioner om livet."²⁵ Peyron uppfattade CGs framtida uppgift som att vara pr-man för Sverige och försökte ge passande råd hur man betar sig vid mötet med främmande människor. Att oavsett vad man tycker om personen se vänlig ut, trycka deras hand och ge dem 10 sekunder uppmärksamhet. Se aldrig, aldrig uttråkad ut.²⁶

*

Alla lärare och klasskamrater på Sigtuna som någonsin uttalat sig om CGs person är mycket positiva. Vad de framförallt betonat är CGs vilja att passa in. I detta ingick att aldrig uttrycka en åsikt, att alltid vara hjälpsam och att aldrig markera sin särställning. Ibland var det stopp dock. Trots allt låtsande, var CG inte "en grabb bland grabbar" och ibland tröttnade han på teatern: R II hade t ex en timme schemalagd yrkesvägledning. CG bad generat att få slippa: "Yrkesvägledning för mig, det är ju löjan: kan jag inte få plugga i stället?"²⁷

För övrigt var omdömet att CG var frisk, stark och otroligt envis.²⁸ Detta med envishet var tidigt märkbart och kommenterades även av fru Broms. Kommen till gymnasiet ansågs CG noggrann, plikttrogen och med anlag för att bli pedant.²⁹ Det antogs att Sibylla lärt honom att hans officiella plikter var viktigare än hans egen person för det var så han betedde sig.³⁰ Det fanns också en annan sida: Omgivningen tyckte synd om honom. Som det tycks p g a de oförenliga krav som ställdes. De dubbla och tredubbla budskapen kring CGs person korsade

²² Nekrolog : Sven "Bull" Lindestad. Svenska Dagbladet, 2002-03-04.

²³ Året Runt, 1964:21.

²⁴ Gunnar Henriksson & Sune Askaner. Vision och verklighet : Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk 1926-1980 : Sigtunaskolan humanistiska läroverket 1980-2000 : historik. Sigtunaskolan humanistiska läroverk, 2001.

²⁵ Anders Somell. Dödsruna över Fredrik Peyron. Svenska Dagbladet, 2007-11-06.

²⁶ Michael Jägerblom. Hur man gör killar till kungar. Vecko Revyn, 1965:43. [Intervju med Fredrik Peyron.]

²⁷ Stig Ahlgren samtalar med kronprinsen. Vecko Journalen, 1964:17. [Enligt uppgift från CGs mentor Sven Lindestad.]

²⁸ Margaretha Hernberg. Hur klarar sig kronprins Carl Gustaf i skolan? Året Runt, 1965:50.

²⁹ Året Runt, 1965:13.

³⁰ Året Runt, 1964:21.

alltid varandra som svärds klingor. När Thomas Sjöberg våren 2010 ringde upp en av CGs lärare var dennes spontana kommentar ännu 44 år efteråt: "Kan ni inte låta den stackaren vara i fred?"

CGs presskontakter på Sigtuna gick genom hans gymnastiklärare Bo Gärtze (1920-1998). Det uttalade målet var att göra honom så svåråtkomlig för journalistkåren och allmänheten att han fick utvecklas i fred. Detta skall ha lyckats genom att Munthe kände nyblivne chefredaktören Olof Lagercranz på Dagens Nyheter som uppmanade sina kollegor att hålla sig borta. (En alternativ mera trolig person är dock Svenska Dagbladets chefredaktör vid denna tid Allan Hernelius.) Liksom på Broms var det bra täckning av skolstarten. Sedan dröjde det till 1963. CG kommenterade: "Massmedia har nästan utan undantag varit hyggliga. Jag har sluppit buskkryperier och teleobjektiv. Det är jag glad för".³¹ Helt bortglömd var han dock inte. En okänd fotograf lät CG med kamrater pröva hur många som kunde tränga sig in i hans Volkswagen. 12 stycken visade det sig.

Det CG inte slapp var nyfikna som sökte sig till skolan för att få se en skynt av honom, ibland påstruken nog för att våga sig fram och hälsa. Även skolkamraternas mammor var nyfikna på vem deras döttrar egentligen umgicks med. Intresset kunde bli ytterligt påträngande. Man inte bara vände sig om efter honom utan kommenterade honom högt och ljudligt. Det hände att man sprang efter honom och ville ha en autograf, vilket CG alltid vägrade. En person var så framfusig att han trängde sig in på lektionen för att få CGs autograf på en femkronorsedel. (Förmodligen den s k "kungafemman" som såldes för tio kronor till Gustaf Vs 90-årsdag till förmån för en fond.) Vissa försökte rentav stjäla saker från honom som souvenirer eller troféer, hans näsduk och t o m hans cigarettfimpar.

Med tiden kom busslaster med turister som ville se en skynt av honom, helst fotografera honom, på samma sätt som på Solliden, men på Solliden fanns det poliser. När han var inne i Sigtuna kunde helt främmande människor grabba tag i honom för en bild. "Carl Gustaf kunde i vissa ögonblick gripas av vild vrede, röt och svor och var beredd att nästan slåss när människor tog på honom. Ibland uppstod verkligt komplicerade situationer för de följeslagare som alltid måste finnas vid hans sida."³² Hans husfar: "Carl Gustaf får aldrig gå ut ensam på stan – han måste alltid ha sällskap med en eller helst flera kamrater. De skall vid behov hjälpa honom i fall han blir utsatt för påträngande uppmärksamhet."³³ Hans gymnastiklärare: "Det besvärligaste är att finna tävlingsmöjligheter där Tjab... förlåt kronprinsen får lov att delta ostörd. Vi smugglar ut honom i vårt lag ibland och byter namn på honom. Det brukar gå bra!"³⁴ CG brukade även vara på idrottsevenemang i sällskap med 50-60 högljudda skolkamrater där ingen lade märke till honom. Hans gymnastiklärare: "Jag tror det är nyttigt för prinsen att få vara med vanliga människor. Att få plöja in i folkmängden och bråka och slänga käft med andra som inte vet vem han är..."³⁵ Lärarna: "Carl Gustafs kamrater visar sin solidaritet på många vis. De vet t ex att han inte tycker om att bli fotograferad. När en fotograf för en tid sedan ville ta några bilder på kronprinsen från skolans ishockeybana slog hela klassen ring runt honom, så att det inte fanns en möjlighet att ta några bilder."³⁶

*

³¹ Omar Magnergård. Kronprinsen vill ha Strindberg. Svenska Dagbladet, 1966-03-02.

³² Året Runt, 1973:41.

³³ Michael Jägerblom. Hur man gör killar till kungar. Vecko Revyn, 1965:43. [Intervju med Fredrik Peyron.]

³⁴ Expressen, 1964-09-20.

³⁵ Expressen, 1965-01-28.

³⁶ Året Runt, 1963:19.

CG verkar ha intresserat sig för det mesta på skolan utom litteratur. Han var sektionsschef för segling i skolans idrottsförening. Han hade en egen segelbåt modell ”Flying Junior”, present på 18-årsdagen. Han tävlade i segling, fäktning och skytte. Han fotograferade. 1962 var han tillräckligt skicklig fotograf för att ta skolans klasskort. Han hade en Pentaxkamera, senare en Minolta, och var styrelsemedlem i skolans fotoklubb. Han lyssnade på jazz och det storvulet romantiska. (Lars-Erik Larssons Förklädd Gud var senare en favorit.) Han tog körkort 1964. Det var mycket diskussioner om olika biltyper och motorer. När det behövdes hämtades han med bil till slottet. CG brukade ta över ratten så att han fick lite körträning. Sista året kunde han ta egen bil till och från skolan. I skolans pedagogik ingick att kombinera teori och praktik och det gjorde han.

Skolan hade en kulturförening Arcu et Fidibus. En av sektionerna var ”Politiska klubben” som arrangerade föredrag och debatter om statskicket. CG hade order från ”högsta ort” att aldrig yttra sig. Han påstår sig dock redan då varit positivt inställd till Kol- och stålunionen och hoppats på en utvidgning. De som ville fick publicera sig i föreningens tidning Suum Cuique. Intresset var dock så där och självcensuren påfallande.

*

CGs umgänge utanför Sigtuna Hum var begränsat. Han ville inte förlora kontakten med sina Bromskamrater. 15-årsdagen 1961 firade han genom att efter inspektionen av vaktparaden på inre borggården – det var första gången – bjuda in 12 av dem till slottet. Där åt de middag som i gamla tider och såg en cowboyfilm. Dagen avrundades med korvgrillning på Haga. Gamla barnsköterskan Ingrid Björnberg intervjuades: ”Att kalla honom överambitiös vore dumt, för det är han inte! Men han vet vad han vill och vet vad som ålagts honom att göra. Så har det alltid varit. Pojken är rättskaffens.”³⁷

Vinterloven tillbringade han på Storlien. Övrigt umgänge utanför Sigtuna Hum ägde rum på Solliden. Hela familjen åkte dit i juni och tillbringade sommaren där. Släkt och vänner kom på besök.

Det är en hel bilkavalkad som klockan åtta på morgonen rullar ut från borggården med kurs söderut. Först kör prinsessan Sibylla i sin Jaguar med prinsessan Desirée eller prinsessan Christina bredvid sig. Efter Jaguaren följer Cadillacen A6 med chauffören Ernst Alvergård vid ratten – tjugooårsjubiléet i kunglig tjänst firades härom året. I Cadillacen åker vanligen kronprinsen, det vill säga när han inte som i somras kommer först senare. [P g a KSSS seglarskola i Sandhamn sommaren 1961.] I Cadillacen brukar också en av de yngsta prinsessorna och familjens allt i allo, fröken Ingrid Björnberg, ta plats. Prinsessan Margaretha kör sin egen Volvo PV 544. När prinsessan Birgitta var hemma slöt hon upp i sin MG. Sista i kavalkaden följer herrgårdsvagnen med chauffören Gösta Ledin vid ratten; det är en del av prinsessan Sibyllas personal som åker i denna vagn.

[Kavalkaden fortsatte ned till Kalmar där de tog färjan över till Öland.] Samtliga barn, ett i taget får bjuda sina kamrater till Solliden. Kronprinsen och hans kamrater är de livligaste. Flera gamla Bromsare och ett par nya från Sigtuna kommer på besök. Förra sommaren var här inga hästar men väl denna. Dagen startar med en ridtur kl 8 för kronprinsen och hans kompis. Han har byggt en radiostyrd båt som han kör i

³⁷ Anders Lundbeck. Har den äran Carl Gustaf. Husmodern, 1961:15.

slotteddammen. Han gör studiebesök, t ex i somras till sulfatfabriken i Mönsterås och förra sommaren en rundvandring på Kosta glasbruk.³⁸

Alla barnen tjänstgjorde en dag i veckan i Sollidens kök för att visa vad de lärt sig. Rätterna var inte så komplicerade. Margaretha var förtjust i ärtsoppa, CG i kålsoppa. Birgitta och Desirée hade lärt sig tycka om olika fonduer under tiden på ”finishing school” i Schweiz. CG tyckte om ”practical jokes” och dukade sin soppa med skämtskeदार från Buttericks som böjde sig i värmen.

Somrarna 1959 & 1962-1965 var han på språkresor till England: 1959 och 1962 var det sightseeing i London och sedan gäst hos drottning Elisabeth på slottet Balmoral i Skottland. 1959 tog drottning Elisabeth med honom och prins Charles för att dricka thé med president Dwight Eisenhower som efter ett statsbesök vilade upp sig på det närbelägna Culzean Castle.³⁹ 1963 besökte han sin släkting lord Louis Mountbatten (bror till drottning Louise) på dennes sommarslott Classic Bawm i Irland. Språkkunskaperna räckte då till för en oförutsedd presskonferens. 1964 var han i Cambridge några veckor för språkstudier tillsammans med Kaj Falkman, UD, och sin lärare Sven Lindestad. Major Hans Skiöldebrand i ungdomsrådet – en blandning mellan äldre kamrat, livvakt och rådgivare – fick inte närvara vid denna resa för att tvinga CG att tala engelska. 1965 var CG tre veckor på en skotsk lantgård hos major Michael Leslie Melville ledsagad av Sibyllas kammarherre Gösta Lewenhaupt.

Det var tal om att CG skulle gå ett år i England på samma skola som prins Charles. Denne hade haft det betydligt tuffare än CG. I augusti 1957 publicerade John Grigg, adlad Altrincham, en kritik av drottning Elisabeth, hennes hov och hennes uppfostran av prins Charles som överklassdominerad och isolerad från det övriga samhället. Det väckte uppseende men hade föga effekt. 1957-1962 gick prins Charles på internatskolan Cheam School som han hjärtligt avskydde och därefter på internatskolan Gordonstoun, ett ställe för friskusar som uppskattade iskall dusch på morgonen och en halv timmes språngmarsch i det fria före frukost. CGs besök 1959 & 1962 gav inte direkt mersmak för det engelska. CG och prins Charles fick inte leka med pojkar i trakten utan var hänvisade till varandra. De väcktes varje morgon av en säckpipsblåsare som gick runt murarna. Drottning Elisabeth höll på ceremoniet även till frukost. CG måste bocka djupt varje gång han träffade henne och det var förbjudet att tilltala henne först. Prins Philip lade 1962 ut texten om Gordonstouns förtjänster, en skola för denna världens blivande ledare, utan att CG blev övertygad.⁴⁰

Nye fritidsorganisatören efter Helmer Winnberg blev CGs skidtränare gymnastikdirektör Bengt-Herman Nilsson (1926-2006), reservofficer i Jämtlands fjälljägare och med en mycket bred idrottsbakgrund. Enligt Nilsson var det för att CG under loven skulle slippa vara omgiven av kvinnor hela tiden: fyra systrar, mamma och Ingrid Björnberg. CG och han hade träffats första gången 1958: ”Jag minns så väl när jag såg honom första gången stå där uppe på ett backkrön, betittad av en hord nyfikna turister. Jag fäste mig vid hans lugn och hans behärskning och hur han med en viljeanstängning tycktes kunna koppla bort ståhejet omkring sig.”⁴¹ De kom bra överens även om CG och kamrater hade en del hyss för sig, t ex gömde undan Nilssons möbler så att han fick tillbringa natten på golvet inrullad i en matta. Ytterligare skidtränare har varit Folke Mossfeldt, Olle Rimfors och Ulf Edborg.

³⁸ Margit Fjellman. På Solliden är kronprinsen kung. Husmodern, 1961:49.

³⁹ Carl Gustaf Bernadotte. Mina 40 år för Sverige. Norstedts, 2013.

⁴⁰ Lolo Hallström. Carl Gustaf seglade i ösregn med Philip. Året Runt, 1962:38.

⁴¹ Margit Fjellman. Sådan är kronprinsen, del 1. Hemmets veckotidning, 1969:48.